

Könyvtár a végeken

Csenger a szatmár-beregi síkságon, Magyarország észak-keleti csücskében található. A vidék hazánkban folyóvizekben egyik leggazdagabb területe; meghatározó folyója a Szamos. Olyan része ez az országnak, melyen valamikor nagy kiterjedésű mocsaras, rossz lefolyású területek voltak. A folyót keresztező útvonalak, a jó átkelőhelyek – a rossz talajviszonyok ellenére – lehetőséget kínáltak települések kialakítására. A régészeti ásatások honfoglaláskor előtti lakott területek létét bizonyítják, s 1429-ben az oklevelek már mezővárosként említik Csengert. (A település neve – a Szatmár névhez hasonlóan – személynévi eredetű, a Csenge „r” kicsinyítő képzős alakja.)

A múlt...

A stratégiai szempontból mindig is jelentős terület lendületes fejlődését az itt korán letelepedő, s a környéket birtokló Csaholyi családnak köszönhető. Az élénk kereskedelmet folytató lakosság a reformáció korában az ország szellemi életének egyik központjává tette a települést, ahol a kálvini irányzatot követő új egyházszervezetben számos zsinatot is tartottak. (Legfontosabb volt ezek közül az 1576-os, amelyet maga *Méliusz Juhász Péter* vezetett, s a zsinat megbízásából szerkesztett elveit Csengeri Hitvallásnak nevezi a szakirodalom.) Első iskoláját 1562-ben létesítették, *Hosvai Péter* volt a rektor. A leányiskolában 1777-ben, a zsidó felekezeti iskolában 1898-ban, a reformátusoknál 1912-ben indult újabb iskola. Egy 1893-ban átadott vasszerkezetű híd, és az 1904-ben megépített vasútvonal révén Csenger bekapcsolódott az ország vérkeringésébe.

Az évezredek fejlődésnek egy tollvonással tragikus véget vetett az első világháborút lezáró területrendezés, amelynek során Csengert

elvágták természeti és történelmi központjától, Szatmárnémetitől. Elvágták a járás egy részétől, és így gazdasága, kultúrája, életfeltételei féloldalasak lettek, közlekedési szempontból pedig végállomás lett köz- és vasúton egyaránt. (A 280 kilométeres Nyíregyháza–Budapest távolságot gyorsvonattal három és fél óra alatt tehetjük meg. A Nyíregyházától 90 kilométerre lévő Csengert legkedvezőbb esetben két és fél, átlagosan 3–4 óra alatt érhetjük el vasúton.) A hatvanas évek végén bekövetkezett közigazgatási rendezés során Csenger megszűnt mint járási székhely, a központ Mátészalka lett. A nagyarányú elvándorlás következtében megkezdődött a település fokozatos leépülése.

... és a jelen

Csenger 1989. január 1-jén kapott városi rangot egy rossz településfejlesztési politika, a városiasodási kampány elhamarkodott lépéseként. A település ugyanis nem érett a városi címre. Bár a viszonylag kis létszámú – alig több mint 5000 fős – lakosság még nem lenne akadálya a városi rang elnyerésének, de az ipar hiánya, a kevés munkalehetőség, az infrastruktúra alacsony foka nem biztosítja a városi életmódot. (Most épül a szennyvízcsatorna és a gázvezeték.)

A munkaképes lakosság jelentős hányada ingázik a főváros és lakóhelye között. Azok maradtak csak otthon, akik a tsz, az oktatás, a szolgáltatás, a kereskedelem, illetve az állami igazgatás szűkös lehetőségei közepette el tudtak helyezkedni. (A cipőgyárban dolgozó csaknem négyszáz ember – elsősorban nők – a felszámolástól retteg. A most próbaüzemelés alatt álló gyümölcsfeldolgozó egyelőre alig száz főt tud csak foglalkoztatni.) Így a megyeszékhelytől 90 kilométer távolságra lévő új vá-

rosban az először odalátogató a városi hangulatnak nyomát sem igen találja. Mint ahogy elsődleges célunk, a könyvtár fellelése sem volt egyszerű.

Városi (?) könyvtár

Az álmos főtérbe torkolló utca jellegtelen épülete a művelődési központ, amelynek „művészbejáróján” át lehet elérni a könyvtárat. Az útról ugyan nem tudható, hogy hova vezet, mert egyelőre várnak az új rangnak megfelelő tábla elkészítésével, de azért megtalálható a könyvtár, mely a század első felében, teljesen más célra készült épületben kapott helyet 1961-ben, száz négyzetméteren. Ez az alapterület hamarosan kicsinek bizonyult az akkor még községi, de öt letétet is gondozó könyvtár számára. A letétek az egykori társközségekben működnek, amelyek ma 90–900 fős városrészek, úgymint: Csengersima – 807, Csengerújfalú – 907, Komlódújfalú – 96, Szamosangyalos – 608, Szamosbecs – 429, Szamostatárfalva – 414 fő.

A beköltözés után hat évvel a könyvtár alapterületét 182 négyzetméterre bővítették. Az eredetileg nem könyvtári célokra készült épület a 31 ezer kötetes állomány elhelyezésére megközelítően sem optimális. Rosszabbá teszi a helyzetet, hogy az újonnan berakott széntüzelésű cserépkályhák sem üzemelnek tökéletesen. Így a fűtési időszakban az olvasóteremtől – ami egyben a feldolgozó munka színtere is – vagy a hideg, vagy a füst tartja távol az odakivánckozó olvasót, a könyvtárosokat pedig az alig 15 négyzetméteres ifjúsági kölcsönzőbe szorítja. Így az olvasóterem, ahol a kézi- és segédkönyvtár, valamint a friss lapok is találhatóak, csak „idényjelleggel” hasznosítható.

A könyvtárba belépő olvasó a kölcsönzőtérben találja magát, miután elhaladt egy porosodó tárló – amely, mint kiderült, az újdonságok bemutatására szolgál – és a katalógus mellett, bár ez utóbbinak a kölcsönzőtérben való elhelyezése teljesen felesleges, mert a könyvtáros segítsége nélkül az olvasó nemigen tudja használni. Magának a könyvtárosnak sincs nagy segítségére, mert a csak homályosan körvonalazható katalógustípusok építését 1981 előtt többnyire elhanyagolták. A tervek szerint lesz raktári, leíró és sorozati katalógus; de mikor, ha az új gyarapodás céduláit nem építik be folyamatosan a régi katalógusba, hanem külön gyűjtik? Ki a felelős ezért a lemaradásért?

Vagy azért, hogy a városivá válást megelőzően hiányzott a kellő segítség? Ki fog szakmai segítséget adni, ki fog ösztönözni a megyei könyvtár jelenlegi funkcióinak visszafejlesztése után? Mi lesz végül is a katalógusokkal? Egyetlen járható út kínálkozik: az állomány számítógépes nyilvántartása. Első hallásra talán mehökkentő az ötlet, de a szakmabeliek tudják, hogy ilyen lemaradás manuális munkával behozhatatlan. Mehökkentő lehet a javaslat még azért is, mivel a könyvtár egyetlen technikai felszerelése egy hifitorony, amelyhez négy lehallgatófej csatlakozik. (Ha levelet kell írni, akkor a tanácson kell szívésséget kérni, mert a könyvtár egy írógépet sem érdemel.) Igaz, ez az egyetlen technikai eszköz is csak „hozott anyag” esetén hasznosítható, mert a könyvtár könyveken és időszaki kiadványokon kívül semmilyen más típusú dokumentumot nem gyűjt.

Az állomány

Az állománygyarapításra fordítható összeg – 74 ezer forint – évek óta nem változik. Ez az összeg a könyvárak rohamos növekedése mellett egyáltalán nem teszi lehetővé, hogy a 211/1984-es útmutatóban előírt 2500–3000 kötetes évi gyarapodást elérjék. A letéti könyvtárak miatt a példányszámokat sem csökkenthetik hat alá az alpművekből, s ez sok esetben más művek beszerzésének rovására megy. A 25 ezer forintos keret, amely az időszaki kiadványokra fordítható, 49-féle (!) lap előfizetését tette lehetővé 1989-ben, a következő évben, talán már ennyire sem futja, főleg nem idegen nyelvűekre. Mikor lesz lehetősége ennek a könyvtárnak a 150–200-féle magyar, a 80–100-féle idegen nyelvű lap beszerzésére, amit szintén az útmutató irányoz elő? Mennyiben irreálisak ezek a számok, s mennyiben felelősek a fenntartók ezért a lemaradásért? Csupán anyagi nehézségek húzódnak a háttérben?

A könyvtári szolgáltatásokat tehát ilyen állományra kell alapozni. Az a 480 csengeri lakos – főleg iskolások és nyugdíjasok –, akik tagjai a könyvtárnak, heti 42 órában csak kölcsönözni tudnak, jó esetben helyben olvasgatni, vagy hozott anyagot hallgatni, másoltatni. Ez jut nekik az évi 10, illetve 20 forintos tagsági díjért. Esetleg évente 2–3 alkalommal van lehetőség író–olvasó találkozára. Sajnos éppen a legnépszerűbb vendégeket nem tudjuk meghívni. A tiszteletdíj magas, s egy alkalomért

sokan el sem utaznak nagyobb helyekre sem, nem még ide, a végekre.

A könyvtár időnként könyvtárhasználati és más könyvtári óráknak is helyet ad. Adna többször is, de a hely szelleme nem vonzza, s nem is vonzhatja a kis olvasókat. (Marad még számukra a viszonylag jól felszerelt iskolai, s a nagyobbaknak a gimnáziumi könyvtár.)

Hol van a segítség?

Hol van hát a városban az a szellemi műhely, amely bárkinek rendelkezésére állhatna? (A tanács anyagi támogatásával készült *Csengeri kalendárium* – 1989 című „kisokos” a könyvtár eddigi egyetlen kiadványa. Jó lenne, ha a könyvtár gazdája tudna maradni a hasznos kötetnek, s szerkesztőit, közreműködőit összefogva, más tevékenységekre is irányítva, valóban szellemi műhellyé válhatna.) Hol vannak a feltételei az általános információs központnak, amelyet jól szervezett, sokoldalúan feltárt dokumentumállományra lehet csak alapozni? Hol vannak az alkotó „kezek”, amelyek városi vá tennék ezt a könyvtárat? Ismeri-e vajon minden illetékes a 211/1984-es útmutató ajánlásait? Amíg ezt minden érintett nem ismeri meg, addig a csengeri könyvtár a „C” típusú

könyvtárakkal szemben támasztott követelményeknek sem tud eleget tenni.

A hivatal, az „alsó fokú oktatási intézmények” közé sorolja a könyvtárat, így az óvodával, általános iskolával került egy kategóriába, a művelődési házzal együtt. A legnagyobb gondot – a sértő besoroláson túl – az jelenti, hogy ezen intézményeknek egyetlen jármű áll rendelkezésükre. Így csak a társtelepülésekre ételt, onnan vissza annak maradékát szállító autót vehető igénybe a letéti állomány cseréjére. Az alkalmazkodás, az ésszerű időkihasználás nehezen oldható meg.

Személyi feltételek

Nem rózsás a csengeri könyvtárosok helyzete, akik a más megyékben szervezett tapasztalatcseréken csak szebbet, jobbat és többet látnak. Nem nagyobb állományt, nem nagyobb otthont az állománynak, lehet, nem is jobb személyi feltételeket, csak valami mást.

Két főállású és egy tiszteletdíjas részfoglalkozású könyvtárosnak kellene megbirkóznia az egyre lehetlenebb helyzettel. (A letéti könyvtárakat mindenhol tiszteletdíjas könyvtárosok kezelik, átlagosan heti hat órában, két nyitvatartási nappal, amelyek közül az egyik hétvégi kell hogy legyen. Valamennyien – köztük *Balogh Elemér* 27 éve – lelkes munkával igyekeznek olvasókat szerezni és megtartani 800–1000 kötetes könyvtáraik számára.) A könyvtár jelenlegi vezetője 1980-ban végzett a debreceni főiskolán, könyvtár-népművelés szakon. A végzést követően népművelőként dolgozott több területen. Jelenlegi munkakörében 1985 óta dolgozik, korábbi szakmai gyakorlat nélkül. A másik főfoglalkozású dolgozó – hibás káderpolitika eredményeként korábban a könyvtár vezetője – 1981-ben végezte el a megyei könyvtár által szervezett középfokú könyvtárkezelői tanfolyamot. A tiszteletdíjas alkalmazott szintén középfokú végzettséggel rendelkezik.

A végzés óta csend. A szakma csak a sajtón, esetleg a megyei könyvtárvezetői értekezleteken keresztül jut el egy évtizede ebbe a könyvtárba. Ők vajon nem tehetnének többet a könyvtárért s a városért?

Az intézményt jelző tábla valóban hiányzik, de a „városi” jelző talán még nem.

Vraukóné Lukács Ilona

